

van een erker uit 'met een revolver of pistool' twee of drie schoten loste op de Nederlandse troepen. 'Voor we echter konden terugschieten, was hij verdwenen en in het huis was niemand meer te vinden.'¹

Mogelijk is ook, dat sommigen (maar dan denkt men toch eerder aan Nederlanders dan aan Duitsers) tevoren opdracht ontvangen hadden, in geval van een Duits offensief verwarrende en demoraliserende geruchten te verspreiden; bewijzen hebben wij daar niet voor en het feit dat er al op de rode mei een stroom van geruchten kwam opzetten, vele absurd van inhoud, mag men ook niet als zodanig bewijs zien. In de hoogst emotionele, nerveuze situatie die op die rode mei geschapen werd, was, schreef ik in '53,

'de sterke *neiging* om door het onmiddellijk aanvaarden dat er 'vijanden in eigen midden' zijn, een bedding te openen waardoor de innerlijke spanning kan afvloeien . . ., in heel veel mensen aanwezig; slechts zeer weinigen hoeven het te zijn die die 'vijand' het eerst 'noemen'. Een kreet, door één geslaakt, wordt door duizenden overgenomen en haastig aan tienduizenden doorgegeven. Pers en radio zorgen voor de verdere verspreiding onder miljoenen, ja tientallen miljoenen mensen.

Er zit in dit verspreidingsproces een lineair element; het overspringen van de verlossende vonk van de een op de ander; van veel wezenlijker belang is het feit dat de meeste mensen dermate geladen zijn dat zij als het ware op die vonk zitten te wachten. De vonken ontstaan dan ook op tal van punten tegelijk; de geleiding is razend snel, en wat de een als vermoeden uit, geeft de ander als zekerheid door. Staat het eenmaal gedrukt of heeft de radio het verkondigd, dan heeft het de onaantastbaarheid gekregen van een dogma.'²

Ziedaar het proces dat zich in de meidagen voordeed.
Het begon al op de rode.

★

Door de oorlog werd het dagelijks leven grondig verstoord. In Rotterdam en Den Haag heerste grote opwinding: het schieten was er niet van de lucht. In Amsterdam merkte men weinig van de gevechtshandelingen; hier sloot het gemeentebestuur onmiddellijk de scholen³; de gemeentelijke ar-

¹ Gevechtsverslag, aangehaald in E. H. Brongers: *De slag om de residentie, 1940*, p. 78. De betrokken burger heet door twee officieren waargenomen te zijn (Kamerling: *Vesting Holland . . . luchtlandingstroepen*, p. 62). ² L. de Jong: *De Duitse Vijfde Colonne in de tweede wereldoorlog*, p. 326-27. ³ (Gemeente Amsterdam) *Jaarverslag van Amsterdam, 1940 II (Onderwijs)* (1942), p. 1.